Altmış Yılın Ardından Milli Kütüphane

Fatih Rukancı*

Hakan Anameriç**

Yurtiçi ve yurtdışında ulusumuz ile ilgili tüm yayınları derlemek ve bunları toplu bir biçimde, belli aralıklarla bibliyografyalar aracılığıyla duyurmak gibi zor ve kapsamlı bir görevi üstlenmiş olan Milli Kütüphanemizin kuruluşunun 60. yıldönümünü kutlamanın gururunu yaşıyoruz.

Kütüphaneler bilgiyle var olan, bilginin nitelik ve nicelik özelliklerine göre gelişim-değişim gösteren kurumlardır. Kütüphaneler, son onbeş yıldır özellikleri, değişkenleri ve dinamikleri belirlenen "bilgi toplumu" kavramı ile bilgi toplumunun bilgiye dayalı üretim, üretilen bilginin depolanması ve üretim için yeni bilgi üretilmesi temel ilkeleriyle doğru orantılı kurumlar olarak ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra "bilgi toplumu"nun yapı taşları olan bilişim teknolojileri, kütüphanelerin hizmet ve politikalarında da değişimlere neden olan önemli faktörler olarak göze çarpmaktadır. Ancak bu hızlı ve köklü değişim, kütüphaneleri ve kütüphanecileri değişime iterek ulusal çapta tüm bilgi merkezlerinde yeniden yapılanma gerekliliğini de beraberinde getirmiştir.

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaş uygarlıklar düzeyi olarak gösterdiği hedefe ulaşmanın olmazsa olmazlarından biri olan ulusal bilgi birikimimizin korunarak ülke çapında yaygınlaşması noktasında, Milli Kütüphane'nin varlığı, hizmetleri, hedefleri ve sorunları, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur.

Üzülerek belirtmek isteriz ki;

- Derleme kaçağının %30 - %50 olduğu,
- Meslektaşlarımızın maddi ve manevi olarak gerekli karşılığı alamadığı,
- Kütüphanecilik sorunlarının yalnızca kütüphaneciler arasında

* Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. frukanci@gmail.com.

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. hakananameric@gmail.com.

tartışıldığı,

- Okuma ve araştırma oranının gelişmiş ülkelerdekine göre düşük olduğu,

- Halk kütüphanelerinin, halk kütüphanelerine kayıtlı okuyucularının ve bu kütüphanelerdeki kaynak sayılarının yetersiz olduğu,

ülkemizde Milli Kütüphane'nin faaliyetlerini eleştirmek oldukça kolay olsa gerek. Ancak kütüphanecilik mesleğinin, kütüphanecilerin özverili gayretleri ile ayakta durduğunu düşünecek olursak, Milli Kütüphane'nin kuruluşundan bugüne gerçekleştirmiş olduğu aşamalar küçümsenmeyecek boyutlardadır. Zira Milli Kütüphane günümüzde;

- 39.000 m²lik modüler eklemelere olanak tanıyan binası,

- 3 daire başkanlığı ve 17 şube müdürlüğü,

- Farklı büyüklükte ve kapasitedeki okuma ve araştırma salonları,

- Yaklaşık 2,5 milyon (kitap, süreli yayın ve kitap dışı materyal) bilgi kaynağı,

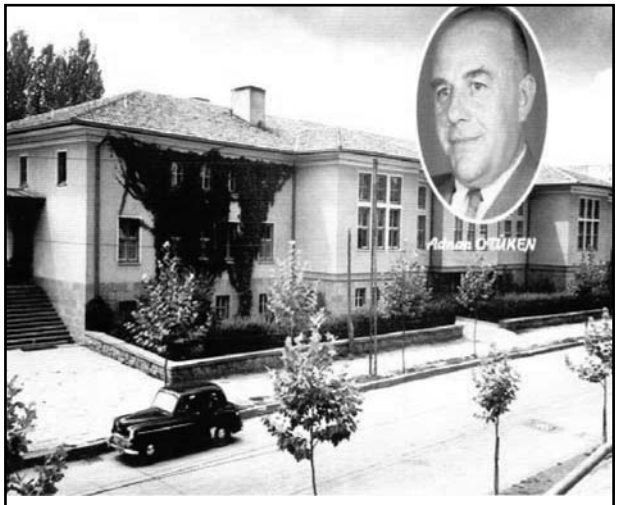
- Tecrübeli ve eğitimli personel ile;

bilimsel, kültürel ve sanatsal ürünlerin: derlenmesi, düzenlenmesi, korunması, tanıtılması ve hizmete sunulması görevlerini sürdürmektedir. Ancak tüm bu hizmetler, içinde bulunduğumuz çağın gelişmişlik düzeyi göz önüne alındığında hedefleri büyük olan Türk Ulusu için asla yeterli görülemez. Milli Kütüphane de dahil olmak üzere tüm bilgi merkezleri kullanım oranları ve teknolojik olanakları çerçevesinde önem kazanan ve yeni görevler üstlenen, sürekli kendini yenilemek ve geliştirmek zorunda olan kurumlardır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Milli Kütüphane; binasıyla, personeliyle, dermesiyle, kullanıcısıyla ve hizmetleriyle ülkenin en gelişmiş bilgi merkezi olarak hizmet vermek ve ülkedeki diğer bilgi merkezlerine örnek olmak durumundadır.

Kuruluşundan günümüze kadar Milli Kütüphane'nin gelişimi bizlerde olumlu ve iyimser bir izlenim bırakıyor olmasına rağmen, ulusumuzun bilgi ve kültür birikimi dikkate alındığında, Milli Kütüphanemizi en üst düzeydeki milli kütüphaneler ile kıyaslayarak bir değerlendirme yapmak zorunluluğumuz

yadsınamaz. 1897 yılında kurulan ve şu anda dünyanın en gelişmiş milli kütüphanesi olan Amerikan Kongre Kütüphanesi'nin çeşitli türdeki 130 milyondan fazla bilgi kaynağı ile kullanıcılarına hizmet verdiği düşünülecek olursa, milli kütüphanelerin ülkelerin gelişmişlik düzeyini yansıtmasındaki rolü ve etkinliği oldukça açık bir şekilde görülmektedir.

Resim 1 16 Ağustos 1948 yılından 5 Ağustos 1983 yılına kadar Milli Kütüphane binası olarak kullanılan, Kızılay-Kumrular Sokak'taki Ankara (Adnan Ötüken) İl Halk Kütüphanesi

Ayrıca diğer tüm gelişmiş ülkelerdeki başta milli kütüphaneler olmak üzere bilgi merkezlerinin oldukça modern bir yapıda hizmet vermesinin bir rastlantı olmadığı gerçeği aklımıza şu iki önermeyi getirmektedir;

- Gelişmiş ülkeler modern bilgi merkezlerine sahiptir.

- Modern bilgi merkezlerine sahip ülkeler gelişmiştir.

Bu önermelerin her ikisi de doğrudur. Ancak konuya neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yaklaşıldığında; ülkelerin politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmişliklerinin bilgiyi dolayısıyla da bilgi merkezlerini yoğun bir biçimde kullanmaları ve bilgi alt yapısını oluşturmalarıyla doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir.

Şayet biz de ülkemizi alt yapısı ve kurumlarıyla tüm dünyada söz sahibi yapmak istiyorsak, bilgi kullanımını toplumun her kesimi için özendirmek, ülkenin merkezinden en ücra noktasına kadar bilgiyi, ulaştırmak ve bilgi merkezlerinin varlık nedenini vatandaşlarımıza benimsetmek zorundayız.

Ulu Önder Atatürk'ün de büyük önem verdiği ve ulusumuzun diğer milletlerden farklılığını ortaya koyduğu ünlü özdeyişinde belirttiği; *"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür"* ifadesiyle bağlantılı olarak Milli Kütüphane'nin bir diğer temel görevine değinilecek olursa; Milli Kütüphane

kültürel bir varlık olan insanların eğitiminde, bir toplumun kültürünün oluşmasında, aktarılmasında ve ilgili toplumun çağdaş bir nitelik kazanmasında büyük pay sahibidir. Dolayısıyla bu temel göreviyle Milli Kütüphane, eğitim ve kültür hayatının vazgeçilmez bir kurumu olma niteliğini de taşımaktadır.

Resim 2 5 Ağustos 1983'te hizmete açılan Bahçelievler'deki Milli Kütüphane binası

Özellikle sanayi ve bilgi toplumu dönemlerinde üretim biçimine bağlı olarak meydana gelen ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel dönüşüm, bilim dallarının genişlemesine, uzmanlaşmanın ve yayın sayısının artmasına; dolayısıyla da bilgi üretiminin çeşitlenmesine neden olmuştur. Bilgi artışı, bilginin depolandığı ve halkın tüm kesimlerinin kullanımına sunulduğu çeşitli türdeki kütüphanelerin kaynak sayısı ve türü açısından büyüyerek, gelişmesine ön ayak olmuştur. Bilgi toplumunun içinde bulunduğu ve bilgi çağı olarak adlandırılan dönemde, bilgi toplumunu oluşturan bireylerin bilgi gereksinimlerini karşılayan bir başka deyişle, bilgilenmesini sağlayan kurumlar olan kütüphanelerin rolü gözden kaçırılmamalıdır. Kütüphaneler bu görevlerinin yanı sıra, üretilen bilginin paylaşılmasına da aracılık eden ve halkla sürekli etkileşim halinde bulunan sosyal kurumlardır. Çünkü bilgi toplumunda bilgi herkes için gereklidir.

Günümüzde milli kütüphanelerin etki alanını genişleten en önemli unsurların başında teknoloji gelmektedir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri, kütüphane hizmetlerinin daha büyük kitlelere ulaştırılmasını zaman ve mekândan bağımsız olarak sürdürülebilmesini, kullanıcılardan bilgi taleplerinin daha etkin bir biçimde alınabilmesini ve kendini daha çarpıcı bir şekilde tanıtabilmesini sağlamaktadır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş süreci, ulusal çapta bilginin depolanması ve kullanımı sorumluluğunu üstlenmiş

olan Milli Kütüphanemize de birtakım ek görevler getirmektedir. Bunlar kısaca:

• Kütüphaneler bir kavram değişikliğiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu kavram değişikliği mekânı ve mesleği ifade eden bir değişikliktir. Önceki dönemlerde yalnızca araştırma kütüphaneleri için geçerli olan bu değişiklik, bilgi toplumu içerisinde tüm kütüphane türleri için geçerli bir durumdur. Bu kavram değişikliği içerisinde Milli Kütüphane kendisinin ve diğer kütüphanelerin görev ve faaliyet alanlarını yeniden şekillendirmelidir.

• Tüm kütüphane türlerinde kullanılmakta olan bilgi ve iletişim teknolojileri kütüphanelerin sadece kendi dermelerini kullanma sınırlamasından kurtulmalarını da beraberinde getirmiştir. Daha önceden de kütüphaneler arasında süregelen ödünç verme ve diğer işbirliği çalışmaları genişlemiş ve hızlanmıştır. Kütüphaneler açısından bu durum, bireysel kalamama, sistemin bir parçası olma zorunluluğunu getirmiştir. Kütüphaneler Milli Kütüphanenin eşgüdümünde kendi aralarında ağlar ve konsorsiyumlar kurarak çeşitli oluşumlar içinde ortak projeler geliştirmeli ve sorunlarını tartışarak çözüm aramalıdır.

• Kütüphane materyali de sürekli olarak artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu artış ve çeşitlenme kütüphanelerin hizmet politikalarını da etkilemekte, performans değerlendirme, etkinlik ve verimlilik, toplam kalite yönetimi, yönetim bilgi sistemleri, sistem analizi, halkla ilişkiler gibi kavram ve uygulamaların kütüphanelerde daha etkin biçimde kullanılmasını sağlamalıdır.

• Milli Kütüphane'yi doğrudan ilgilendiren, ulusal bilgi birikimimizin niceliği konusunda belirleyici olan Telif Hakları Kanunu ve Derleme Kanunu'nda yapılacak yeni düzenlemelerde Milli Kütüphane aktif rol oynamalıdır. Böylelikle derleme kaçakları önlenmeli ve yayıncıların hakları korunmalıdır.

• Milli Kütüphane, temel kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesinde üniversiteler, enstitüler ve diğer araştırma kurumlarının yanı sıra sivil toplum örgütleri ile de işbirliğine yönelik girişimlerde bulunulmalı, mesleki derneklerin ve sivil toplum örgütlerinin hedef kitlelerinden, etki

alanlarından da faydalanarak bilgi hizmetlerinin tanıtılmasında ve yaygınlaştırılmasında özendirici destekleyici faaliyetler yürütmelidir.

• Kütüphanecilerin ve kullanıcıların özellikle enformasyon okuryazarlığı konusunda hizmet içi eğitim ve kullanıcı eğitimi program ve uygulamalarına ağırlık vermelidir.

• Kullanıcıların bilgi gereksinimlerini yeterli düzeyde karşılamak amacıyla kütüphaneler, mevcut kaynaklarının envanterini çıkarmalı ve ulusal bibliyografik denetim çalışmaları için sorumlu bakanlık, yayıncılar, üniversiteler ve diğer aracı kurumlar ile işbirliği içerisinde olmalıdır.

• Hizmet verdiği ulusun tarihi ve kültürel dermesini elektronik ortama aktararak ve bu kaynak ve kütüphane hizmetlerinin reklâm, basın vb. yollarla tanıtılması ile tüm ulusun hizmetine sunmalıdır.

• Kütüphanelerin bilgi erişim ve iletimi görevlerinin yanı sıra toplumun kültürel yönden gelişimine de katkısı olduğu göz ardı edilmeden bu etkinliğin vurgulanması ve tanıtımının yapılması gerekmektedir.

Milli kütüphaneler dışında hiçbir bilgi merkezi türünün üstlenemeyeceği boyuttaki bu görev ve sorumluluklar, milli kütüphaneleri ait oldukları ulusların en değerli sosyal kurumlarından biri haline getirmiştir. Milli kütüphaneler, bir ulusun tüm bilimsel, kültürel ve sanatsal birikimlerini koruyan, organize eden, nesilden nesile aktaran ve en önemlisi yurttaşların kullanımına sunan en temel kurumlardan biridir. Milli kütüphaneler bu sayede, yurttaşların eğitiminde, kültürel düzeylerinin yükselmesinde ve bilginin toplumsallaşmasında önemli bir paya sahip olmaktadır. Bu kurumlar, ulusun gelişmişlik düzeyinin ve kültürel çeşitliliğinin bir göstergesi olarak ait oldukları ulus yaşadıkça varlıklarını sürdürecek ve önemlerini koruyacaktır.

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde ülkemizde olduğu kadar gelişmiş birçok ülkede de kütüphaneler ve kütüphanecilerin yeniden yapılanma sürecine uyum sorunları yaşadığı görülmektedir. Bu uyum sürecinde kütüphanelerde meydana gelecek en önemli değişim; elektronik kitap ve dergilerin kullanımının artması ile tam metin veri tabanlarının yaygınlaşması nedeniyle basılı kaynakların zamanla ortadan kalkması, bilgi ağları aracılığıyla elektronik belge aktarımlarının gerçekleşmesi sonucu kütüphanelerin dermeye dayalı hizmet ve

politikalardan erişime dayalı hizmet ve politikalara yönelmeleri biçiminde gerçekleşebilir. Bilgi çağı, teknolojinin gerekleri doğrultusunda şekillenen ve onun kuralları çerçevesinde kendini yenileme çabalarının yoğunlaştığı bir çağdır. Bu çağ; teknolojisiyle, endüstrisiyle, gereksinimleriyle bilgiye dayalı olarak sürekli gelişim içerisindedir. Başta Milli Kütüphane olmak üzere tüm kütüphaneler ve kütüphaneciler bu sürekli değişimin yaşandığı toplum yapısı içerisinde yaşanan köklü ve hızlı değişime ayak uydurarak etkinliklerini sürdürmelidirler.

Geçen 60 yıllık süreç içerisinde, üstlendiği bu hayati sorumluluğu layıkıyla yerine getirmek için çalışan tüm özverili meslektaşlarımızı yürekten kutluyoruz.